

FUNDACJA
JĘZYKA POLSKIEGO

Państwowa Akademia
Nauk Stosowanych
w Krośnie

KOMITET
SŁOWIAŃSTWA

Towarzystwo Naukowe Warszawskie Wydział I
Fundacja Języka Polskiego
Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Krośnie
Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
Komitet Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

Streszczenia referatów

na międzynarodową konferencję naukową z cyklu
„Aktualne problemy dialektologii” (20. edycja):

*Dawne i współczesne
kontakty językowo-kulturowe
w krajach słowiańskich.*

*Konferencja w pierwszą rocznicę śmierci
profesora Janusza Siatkowskiego*

25–26 maja 2026 r., Warszawa

KOMITET ORGANIZACYJNY KONFERENCJI:

Dorota Krystyna Rembiszewska, Тетяна Ястремська – przewodniczące

Małgorzata Ostrówka – sekretarz

Wiktoria Nylec

Kazimierz Sikora

Opracowanie

Dorota Krystyna Rembiszewska, Тетяна Ястремська

Skład

Dariusz Górski

Streszczenia ułożono w kolejności alfabetycznej autorów,
według alfabetu łacińskiego.

Prof. Dr., Tilman Berger
Slavisches Seminar
Universität Tübingen, Tübingen
tberger@uni-tuebingen.de

Kolejność elementów w zachodniosłowiańskich liczebnikach złożonych

Języki zachodniosłowiańskie różnią się między sobą kolejnością składników w liczbach złożonych od 21 do 99. W obu językach łżyckich jedności występują przed dziesiątkami (np. *třiadwaceći* i *tšiadwažasća*), podczas gdy w języku polskim i słowackim kolejność jest odwrotna (*dwadzieścia trzy* i *dvadsaťtri*). W języku czeskim możliwe są obie możliwości (*třiadvacet* lub *dvacet tři*).

Na pierwszy rzut oka można by pomyśleć, że różnica wynika z wpływów niemieckich, ale dane diachroniczne pokazują, że w przeszłości oba warianty były możliwe również w języku polskim i słowackim. Chcę wykazać, że oprócz wpływów niemieckich ważną rolę odegrał również akcent.

Юрій Бідношія

Державний науковий центр захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, Київ
biyuriz@gmail.com

Архаїка та іншомовні впливи в нижньонадприп'ятській говірці села Машеве: лексико-семантичний аспект

Село Машеве Чорнобильського району, мешканців якого 40 років тому компактно евакуювали після аварії на ЧАЕС, знаходилося поруч із українсько-білоруським адміністративним кордоном, за кілометр від білоруського хутора Чанкоў (укр. Ченков). Академічне дослідження архаїчної машевської говірки розпочато в 1950-х рр.; її матеріали представлено в *Атласі української мови, Лінгвістичному атласі Нижньої Прип'яті* Т. Назарової,

хрестоматії *Говори української мови*, чотирьохтомнику *Говірка села Машеве Чорнобильського району*, класичних працях Ю. Шевельова, Т. Назарової та ін., що робить цю нижньонадприп'ятську говірку репрезентативною для знищеного ареалу Чорнобильського Полісся. У нашій розвідці проаналізовано лексико-семантичні релікти та давні запозичення в опублікованих текстах з говірки (авдіозаписи 1954 та 1997–2004 рр.); наведено реальні приклади вживання, в деяких випадках подано контекст запису аналізованих слів. Питома реліктова лексика часто відбиває прадавні вірування поліщуків: *пращур* ‘праправнук’ (метемпсихоз); *отокувоть* ‘відробляти чари’, *ведьма* ‘гадюка’, *хіндя* ‘трясця, малярія’, *ременна муш* ‘кажан’.

Давні запозичення представлено германізмами (*креглі* ‘скраклі’, *стьобка* ‘комора’, *трам* ‘сволок’), балтизмами (*орелі* ‘гойдалка’, *пеля* ‘ополонка’), білорусизмами (*колач* ‘бублик’, *сомотужкі* ‘санки’), їдишизмом (*чимес* ‘щось високоякісне’), тюркізмом (*чекільда* ‘гра довга лоза’), румунізмом (*вар* ‘хіба, чи’).

канд. філол. наук **Марина Демедюк**
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
Національної академії наук України, Львів
mdemedyuk@gmail.com

Образ польських поселень у фольклорній пам'яті Волинського Полісся: топонімічні маркери та повернення культурного ландшафту

Усні наративи Волинського Полісся зберігають пам'ять про польські поселення як про „втрачені ландшафти”, що залишили слід у культурному просторі регіону. Особливу роль у цьому процесі відіграє топоніміка: назви сіл, хуторів, урочищ, полів виступають мовними маркерами минулої присутності, фіксуючи етнокультурні контакти та взаємини.

Дослідження поєднує фольклористичний і мовознавчий підходи, простежуючи, як топонімічні свідчення в усних оповідях формують колективну пам'ять і сприяють поверненню забутих культурних ландшафтів у сучасний етнологічний дискурс.

канд. філол. наук, доц. **Наталія Хібеба**

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

Вплив польської мови на формування обрядової лексики бойківських говірок

У доповіді розкрито вплив польської мови на формування обрядової лексики бойківських говірок. Виявлено, що польські запозичення складають близько 3% лексики й представлені назвами сватання, родичів наречених, весільних подарунків та ін. Розглянуто механізми адаптації номінацій, їхні фонетичні та семантичні варіанти. Спостережено розширення семантичної структури запозичених слів, формування аналітичних назв на їх основі. Низка номінацій функціює з ідентичним значенням у мові-джерелі та мові-реципієнті.

doc. PhDr., PhD. Miroslava Gavurová

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita, Prešov

miroslava.gavurova@unipo.sk

Jazyková reprezentácia ľudového liečiteľstva v šarišských nárečových komunikátoch

5

Predkladaný príspevok sa zameriava na jazykový obraz ľudového liečiteľstva zachytený v šarišských nárečiach. Materiálovú bázu tvoria transkripty nárečových prejavov autochtónnych hovoriacich z Archívu nárečových textov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a prepisy v prácach etnografa J. Lazoríka.

V skúmaných naratívoch nachádzame rôzne spôsoby ľudového liečiteľstva; počnúc pavučinou na rezné rany a končiac urinoterapiou na rezné a bodné rany, vo forme obkladov na vnútornú bolesť i vnútorným užívaním moču na zažívacie problémy. Osobitnú pozornosť v štúdií venujeme názvosloviu bylín, ktoré sa používali na liečenie i v ľudovej mágii. Skúmané nárečové naratívy dokumentujú, že okrem bylín bolo jedným z prostriedkov ľudovej

mágie a liečiteľstva tzv. začítovaňe, ktoré sa používalo napr. pri uštipnutí hadom, urieknutí alebo pri chorobách. Výskum sa zameriava aj na prostriedky vyjadrenia viery v liečivé účinky predstavených metód ľudového liečiteľstva. Štúdia má ambíciu prispieť k vytvoreniu komplexného pohľadu na metódy a prostriedky ľudového liečiteľstva a ľudovej mágie v regióne Šariš a ponúknuť tak materiál na komparatívny výskum so susednými poľskými nárečiami najmä v oblasti pohraničia so Slovenskom. Výskum vznikol v rámci projektu Jazykovo-komunikačné aspekty dezinformácií. Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-22-0370.

prof. dr hab. Michał Głuszkowski

Katedra Języków Słowiańskich
Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń
micglu@umk.pl

*Powstawanie gwarowej odmiany mieszanej
w kontakcie polsko-rosyjskim na przykładzie wybranych
idiolektów starowierców w Polsce i polskich osadników
na Syberii*

6

Badania dotyczące powstawania języków mieszanych i różnego typu „odmian kontaktowych” (*contact varieties*) najczęściej mają charakter diachroniczny i ukazują formowanie się nowego systemu na przestrzeni kilku pokoleń, np. w przypadku języków kreolskich.

Celem wystąpienia jest przedstawienie ujęcia synchronicznego i uwidocznienie zróżnicowania idiolektalnego. W tej samej społeczności, w tym samym czasie mogą funkcjonować osoby rozdzielające obydwie kody, jak również takie, które posługują się hybrydą powstałą na ich bazie. Ukazane zostaną przykłady idiolektów ze społeczności staroobrzędowców w Polsce (gwara pskowska i język polski) oraz polskich osadników w Wierszynie na Syberii (gwara małopolska i język rosyjski).

prof. dr hab. Zbigniew Greń
Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej
Uniwersytet Warszawski
zbigniew.gren@uw.edu.pl

Dziedzictwo językowe na Śląsku Cieszyńskim – różnicowanie gatunkowe a język tekstu

W referacie będą przedstawione wyniki analizy wielojęzycznego dziedzictwa kulturowego na pograniczu polsko-czesko-słowackim na Śląsku Cieszyńskim, przeprowadzonej pod kątem różnicowania gatunkowego piśmiennictwa regionalnego. Uwzględnione zostaną języki tam funkcjonujące, łącznie z regionalną odmianą polszczyzny z i gwarą miejscową. Na szczególną uwagę zasługują te gatunki, w których widoczne są wzajemne wpływy międzyjęzykowe.

dr hab. Helena Grochola-Szczepanek
Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków
helena.grochola@ijppan.pl

Kolokacja a modelowanie artykułu hasłowego gwarowych jednostek leksykalnych na przykładzie rzeczownika „dom”

Celem wystąpienia jest przyjrzenie się łączliwości wyrazów gwarowych, co w rezultacie prowadzi do weryfikacji semantycznej wybranego leksemu oraz próby jego opisu leksykograficznego na podstawie kolokacji.

Podstawą materiałową do badania kolokacji są współczesne teksty gwarowe z „Korpusu Spiskiego”. Uwagę skupimy na danych związanych z leksemem DOM. Obserwacja szerszych kontekstów dostarcza informacji na temat sąsiedztwa badanego wyrazu, np. *siedzieć w domu, stary dom, w każdym domu*. W ten sposób dociera się do charakterystycznych powtarzalnych schematów łączliwości, które pozwalają dokładniej ustalić i opisać znaczenie i użycie analizowanego leksemu.

Badanie kolokacji ma wartość poznawczą, ułatwia zrozumienie mechanizmów funkcjonowania gwary oraz poznanie realiów wiejskich. Wskazuje także na potrzebę nowego modelu opisu leksykograficznego jednostek gwarowych, w którym uwzględnia się połączenia wyrazowe.

dr Magdalena Grupa-Dolińska

Katedra Języków Słowiańskich i Bałkanistyki
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
mgdolinska@umk.pl

*Frazeologia w warunkach polsko-
-wschodniosłowiańskiego kontaktu językowego
(na przykładzie rosyjskiej gwary staroobrzędowców
w Polsce i polskiej gwary mieszkańców Wierszyny
na Syberii)*

8

Celem wystąpienia jest omówienie struktury zjawisk zachodzących w obrębie frazeologii gwarowej w warunkach polsko-wschodniosłowiańskiego kontaktu językowego (m.in. frazeologicznych kalk i półkalk, innowacji frazeologicznych – parafraz i reinterpretacji, zmian składniowych wewnątrz jednostek paremicznych).

Analizowany materiał językowy pochodzi w głównej mierze z badań nad rosyjską gwarą staroobrzędowców w Polsce oraz polską gwarą mieszkańców wsi Wierszyna na Syberii. Jednakże w ramach poszukiwań stopnia uniwersalności opisywanych zjawisk przedstawione i skonfrontowane zostaną także przykłady z innych gwar funkcjonujących w warunkach dwujęzyczności polsko-wschodniosłowiańskiej.

dr Milena Hebal-Jezierska

Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej

Uniwersytet Warszawski, Warszawa

m.hebal-jezierska@uw.edu.pl

Odzwierciedlenie współczesnych trendów społecznych w nowej leksyce

Celem referatu jest analiza obrazu kobiety w językach czeskim, polskim i słowackim, rekonstruowanego na podstawie najnowszych jednostek leksykalnych. Materiał badawczy obejmuje neologizmy odzwierciedlające współczesne zjawiska społeczno-kulturowe, takie jak zamierzona bezdzietność, nowe modele macierzyństwa, zmiany polityczne, wpływ internetu na życie kobiet oraz nowe formy uzależnień.

W referacie omówione zostaną mechanizmy słowotwórcze wykorzystywane w procesie tworzenia tych jednostek, a także ich zróżnicowanie w badanych językach. Analiza koncentruje się na identyfikacji dominujących tendencji leksykalnych oraz odpowiedzi na pytanie, które z nich znajdują odzwierciedlenie w poszczególnych systemach językowych i z jakich przyczyn. Szczególna uwaga zostanie poświęcona kategoriom semantycznym oraz metaforom konceptualnym ujawniającym się w badanym materiale. Perspektywa porównawcza pozwoli na wskazanie podobieństw i różnic między językami.

9

dr Tomasz Hodana

Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

tomasz.hodana@uj.edu.pl

Polemika wokół unii brzeskiej (1596) w polskim literaturoznawstwie

Polska recepcja piśmiennictwa polemicznego schyłku XVI i pierwszej połowy XVII wieku pokazana zostanie na materiale prac naukowych połowy XIX wieku i pierwszych dekad XXI wieku.

Była ona ściśle związana z ogólnym postrzeganiem kultury ziem ruskich I Rzeczypospolitej i wraz z nim ewoluowała. Badacze polscy, podobnie jak autorzy z Białorusi, Rosji i Ukrainy, długo postrzegali wczesnonowożytną literaturę ruską z perspektywy narodowej. Dopiero pod koniec XX wieku zaczęli ją prezentować w kategoriach wspólnego dziedzictwa wielu etnów, kulturowego pogranicza, wreszcie zaś – polietnicznej i polikonfesyjnej „rzeczypospolitej literackiej”, przekraczającej ramy tradycyjnie rozumianej „staropolskości”.

mgr Maksym Horbachuk

I rok studiów doktoranckich

Instytut Filologii Słowiańskiej

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

maksymhorbachuk@doctoral.uj.edu.pl

„Da” i „же бу” w języku rusinów wojwodińskich: składnia historyczna i kontakt językowy

10

Wojwodinkorusiński jest językiem wspólnoty etnicznej zamieszkującej północną Serbię. Choć nazwa *rusiński* sugeruje przynależność do grupy wschodniosłowiańskiej, język ten ma pochodzenie zachodniosłowiańskie i wywodzi się z dialektów słowackich. Referat analizuje rozwój konstrukcji celowych. Na wcześniejszym etapie funkcjonowała jedynie konstrukcja *že by* + bezokolicznik. W wyniku kontaktu z językiem serbskim pojawiła się konstrukcja *da* + forma osobowa czasownika, która zaczęła konkurować z wcześniejszym typem.

W drugiej połowie XX w. została ona uznana za obcą i stopniowo wyeliminowana z języka literackiego. Referat przedstawia historię tych konstrukcji na podstawie badań korpusowych.

канд. філол. наук, доц. Інна Гороф'янюк
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Вінниця
gorofyanyuk@gmail.com

Лексичний склад Słowniczek prowincjonalizmów Podolskich, ułożony w Kamieńcu Podolskim w roku 1863 O. Кремера: у пошуках подільських діалектизмів

Дослідження присвячене зіставній характеристиці 229 словникових статей *Słowniczek prowincjonalizmów Podolskich...* О. Кремера, позначених ремаркою *r.*, тобто руських = українських слів (росіянізми автор називав *московізмами*), із *Словником української мови* за редакцією Б. Грінченка та *Словником української мови* в 11 томах. Зі *Словника* О. Кремера вдалося вилучити 13 лексем, маркованих як подільські у *Словнику* Б. Грінченка, і 14 лексем без ідентифікації як *руське*. Охарактеризовано семантичні зрушення в засвідчених лексемах. Загалом не трапляється ні у *Словнику української мови*, ні у *Словнику* Б. Грінченка 26 слів, засвідчених О. Кремером, їх відносимо до розряду регіональної лексики, тобто відомої тільки на окремій території, у нашому випадку – Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області за сучасним адміністративним поділом України.

11

проф., д-р філол. наук Павло Гриценко
Інститут української мови Національної академії наук України, Київ
hrytsenko_pavlo@ukr.net

Евристичний потенціал слов'янських діалектних локалізмів

Одним із досягнень проф. Я. Сятковського та його ідейних співників-лінгвогеографів стало посилення уваги до мовних одиниць, які на лінгвістичних мапах, у діалектних словниках мають одичне /незначне

поширення, проте можуть зберігати цінну мовну і позамовну інформацію. У доповіді передбачено зосередити увагу на: а) типах діалектних локалізмів; б) різновидах лінгвальної інформації, потенційно пов'язаної з локалізмами; в) кваліфікації лінгвістичної цінності аналізу локалізмів.

PhDr., Ph.D. Martina Ireinová, Ph.D.

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky
dialektologické oddělení, ÚJČ, Brno
ireinova@ujc.cas.cz

Archivní terénní záznamy Janusze Siatkowského z nářečního výzkumu na česko-polském pomezí a jejich využití v české dialektologii

Príspevek predstaví rukopisné sešity se záznamy z terénních výzkumů prof. Janusze Siatkowského realizovaných v 50. letech 20. století v okolí polské Kudowy-Zdroje a v přilehlých lokalitách na českém území.

Tento materiál, který tvořil základ dvoudílné monografie *Dialekt czeski okolic Kudowy*, bude představen jako cenný pramenný zdroj pro současný výzkum českých nářečí. Ukáže se jeho využitelnost zejména při zpracování hesel pro *Slovník nářečí českého jazyka* a také pro porovnání tehdejšího stavu nářečí s jejich dnešní podobou v oblasti česko-polského jazykového pomezí.

PhD Jelena Janković

Institute for the Serbian Language of SASA, Belgrade
enanikolic11@yahoo.com

Zapożyczenia z języka polskiego w języku serbskim

W zakresie serbistyki istnieje bogata literatura dotycząca historii kontaktów i wpływu języków słowiańskich, zwłaszcza rosyjskiego i czeskiego, na język serbski. Jednakże kwestia polonizmów w języku serbskim nie została dotąd poddana szczegółowym badaniom. Na podstawie słowników języka

serbskiego można wyróżnić nieliczną grupę polonizmów, które zostały przejęte bezpośrednio z języka polskiego, np.: *zlot*, *krakovjak*, *kurtka*, *lutnja*, *mazurka*, *pan*, *ulan*, *šljahta* itd.

W referacie szczególna uwaga zostanie poświęcona większej grupy polonizmów (np.: *bunt*, *važan*, *votka*, *goral*, *grb*, *divizija*, *kapral*, *osoba*, *predmet*, *spravedljiv* itd.), które przeniknęły do języka serbskiego za pośrednictwem języka rosyjskiego i czeskiego, odgrywających rolę języków pośredniczących.

dr hab. Lucyna Agnieszka Jankowiak, prof. IS PAN

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Poznań

lucyna.jankowiak@ispan.edu.pl

Osobliwe gwarowe znaczenia przymiotników fertyczny i niefertyczny na tle ich dziejów w polszczyźnie

Celem referatu będzie omówienie osobliwych znaczeń przymiotników *fertyczny* ‘zdrowy’ i *niefertyczny* ‘niezdrowy’. Znaczenia te pojawiły się w materiałach gwarowych Jerzego Maciejewskiego (zob. *Słownik chełmińsko-dobrzyński* oraz jego kartoteka), które weszły do *Słownika gwar polskich* i jego kartoteki. Charakterystyka obu przymiotników zostanie przedstawiona na tle ich dziejów w polszczyźnie ogólnej.

13

dr hab. Irena Jaros, prof. UŁ

Instytut Filologii Polskiej i Logopedii

Uniwersytet Łódzki

irena.jaros@uni.lodz.pl

Śląskie po leku ‘powoli, bez pośpiechu’ na tle słowiańskim: geneza i geografia językowa

Przedmiotem omówienia jest znany w gwarach śląskich oraz w historycznej polszczyźnie (XVII wiek) przysłówek *po leku* używany w znaczeniu ‘powoli, bez pośpiechu, z wolna’, kontynuujący dawny celownik l. poj. przymiotnika

lekki odmiany rzeczownikowej. Ma on południowosłowiańskie odpowiedniki *polako* i *poleka*, występujące wspólnie w standardowych językach: serbskim, chorwackim, czarnogórskim (*polako*) i macedońskim (*poleka*).

Zjawisko zachowania omawianej formy w gwarach śląskich dowodzi jej archaiczności oraz potwierdza peryferyczny charakter śląskiego obszaru dialektalnego w stosunku do terenu całej Słowiańszczyzny.

Д-р філол. наук, ст. наук. сп. Тетяна Ястремська

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

Національної академії наук України, Львів

tetyana.yastremska@gmail.com

Методологічні інновації в сучасній діалектній лексикографії

У доповіді буде представлено практичні аспекти впровадження методологічних інновацій у сучасній діалектній лексикографії. Буде проаналізовано нові підходи до формування реєстру, структурування словникової статті, фіксації фонетичної та граматичної варіантності, подання семантичних відтінків, а також цитатного матеріалу. Увагу буде акцентовано на способах подачі гасел (слів, словосполучень та фразеологізмів), зважаючи на їх діалектну варіантність, щоб удоступнити словник для якнайширшого кола читачів. Також буде зосереджено увагу на принципах добору, опрацювання й репрезентації матеріалу – від традиційної картотеки та друкованого словника до електронних баз даних і інтегрованих лексикографічних платформ.

prof. dr hab. Halina Karas'

Instytut Języka Polskiego

Uniwersytet Warszawski

h.a.karas@uw.edu.pl

Germanizmy leksykalne w gwarach Małopolski południowo-wschodniej – problemy badań (na wybranych przykładach)

Celem referatu jest omówienie problemów związanych z badaniem niemieckich zapożyczeń leksykalnych w gwarach Małopolski południowo-wschodniej. W ujęciu Stanisława Urbańczyka to Pogórze wschodnie (w Pasie Pogórza) i południowa część tzw. Pogranicza wschodniego młodszego, czyli obszar od Tarnowa, Biecza na zachodzie poprzez Jasielskie i Krośnieńskie po Łańcut, Jarosław na wschodzie. To tereny dawnego, jeszcze średniowiecznego, osadnictwa niemieckiego (tzw. głucho-niemieckiego).

Podstawą materiałową badań jest zbiór około 700 germanizmów wyekscerpowany z ponad 20 słowników gwarowych i zbiorów wyrazów pochodzących z powyższego terenu i rejestrujących słownictwo gwar tam używanych. Są to słowniki głównie lokalne, zróżnicowane terytorialnie (z różnych miejscowości) i chronologicznie (starsze i współczesne), opracowane zarówno przez językoznawców, jak i słowniki amatorskie.

Na wybranych przykładach zostaną przedstawione problemy dotyczące ustalania etymologii badanych zapożyczeń, ich chronologii i geografii (zróżnicowania występowania).

Zasygnalizowane będą także trudności interpretacyjne powodowane często ich dużą wariantywnością formalną (np. *śluban* / *szlufan*, *ślubanek* / *szlufanek* / *ślufanek*, *ślabant*) i niejednokrotnie zróżnicowaniem semantycznym (np. *srogi* / *śrogi* / *śrągi* / *sregi* / *sieragi* / *srog*) oraz brakiem dokumentacji leksykograficznej części germanizmów (np. *herfmugiel*, *hergietać*).

prof. dr. Peter Káša
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita, Prešov
peter.kasa@unipo.sk

Współczesny literacko-wizualny obraz Ľudovíta Štúra w kontekście słowiańskim i niesłowiańskim

W referacie zostaną przeanalizowane trzy obrazy artystyczne: 1. dramat słowackiego autora Karola Horáka *Žycie, czyny i śmierć proroka Ľudwika* (1996), 2. współczesna powieść historyczna Adeli Ostrolúckiej *Milene* (2025), 3. słowacki film *Štúr* (2026).

Dzieła te są tematycznie inspirowane życiem Ľudovíta Štúra – kluczowej postaci słowackiej historii i kultury, a także przełomowymi wydarzeniami w historii Słowacji. Działalność Štúra stała się fundamentem współczesnej słowackiej tożsamości zbiorowej, która do dziś trwa w różnych formach pamięci kulturowej. Analizowane dzieła wykraczają poza schematy dydaktyczne i odkrywają niejednoznaczne i dramatyczne oblicze historii Słowaków w szerszym kontekście świata słowiańskiego i Europy Środkowej.

16

dr Jakub Knyzewski
Muzeum Historyczne w Elku
j.knyzewski@muzeum.elk.pl

Mazury jako przestrzeń wymiany kulturowej na przykładzie działań Muzeum Historycznego w Elku

Historię Mazur można by streścić za pomocą słów: *wymiana, konflikt, zmiana*. Od wieków był to region pogranicza: językowego, etnicznego i konfesyjnego. Procesy wymiany kulturowej zachodziły na Mazurach w wielu kierunkach i były czynnikiem determinującym kulturową tożsamość regionu.

Muzeum Historyczne w Elku jest instytucją, która programowo zajmuje się historią regionu i stara się aktywnie wpływać na procesy tożsamościotwórcze w Elku i na Mazurach. Referat będzie próbą opisanego węzłowych

problemów historycznych w dziejach Elku i Mazur oraz ich przełożenia na praktykę muzealniczą, zwłaszcza edukacyjną i wystawienniczą.

dr hab. Justyna Kobus

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

justyna.kobus@amu.edu.pl

Zapożyczenia leksykalne w Wielkopolskich Słownikach Regionalnych

Wystąpienie będzie dotyczyło zapożyczeń leksykalnych, które znajdują się w materiałach i słownikach z serii Wielkopolskie Słowniki Regionalne. Wyekscerpowany materiał zostanie sklasyfikowany pod względem chronologicznym. Pokazany zostanie także proces adaptacji wyrazów obcych do polszczyzny wiejskiej oraz świadomość pokoleniowa w zakresie rozpoznawalności i konotacji poszczególnych wyrazów.

проф., д-р філол. наук Андрій Колесников

akolesnykov2015@ukr.net

канд. філол. наук, доц. Марина Делюсто

mdelyusto@ukr.net

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл

Динамічні процеси у фонетиці українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю

У доповіді розглянуто динаміку деяких явищ фонетичного рівня українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю (говірок новожитнього типу). Динаміка цих явищ встановлюється на основі зіставлення двох синхронних зрізів. Перший зріз відбиває стан фонетичної системи українських говірок ареалу в 60-ті рр. XX ст. Інформація про це відбита насамперед в описових працях українських діалектологів відповідного періоду. Другий зріз

відображає стан фонетичної системи цих говірок у відтинку 10-х–20-х рр. ХХІ ст. Інформація про нього ґрунтується на описових працях цього періоду, але насамперед на власних спостереженнях під час описового дослідження українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю, зокрема на матеріалі записів діалектного мовлення (діалектних текстів) та свідчень, зібраних за питальником для регіонального атласу.

dr Krzysztof Kołatka

Wydział Językoznawstwa

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

krzysztof.kolatka@ukw.edu.pl

Z problematyki niemieckich zapożyczeń w gwarach Krajny – szurbak

Germanizmy stanowią integralną część zasobu leksykalnego gwar Krajny. Biorąc pod uwagę burzliwe dzieje owego regionu, nie powinna dziwić stosunkowo duża żywotność i wysoka frekwencja rzeczonych jednostek. Tę immanentną cechą krajeńskiej leksyki dobrze egzemplifikuje słownictwo należące do jednego z najliczniej reprezentowanych i najbardziej zróżnicowanych pól tematycznych, jakim są bezsprzecznie kulinaria.

18

Celem planowanego wystąpienia będzie trójplaszczyznowa charakterystyka właściwości formalnych, semantycznych oraz socjolingwistycznych krajeńskiego germanizmu kulinarnego *szurbak*. Materiał badawczy zgromadzono w ramach badań kwestionariuszowych, przeprowadzonych w styczniu i lutym 2026 roku. W eksploracjach udział wzięło 240 respondentów – autochtonicznych Krajniaków chłopskiego pochodzenia o zróżnicowanym profilu socjobiograficznym, ze 110 krajeńskich miejscowości.

dr hab. Katarzyna Kotyńska

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej, Uniwersytet Jagielloński,
Kraków
katarzyna.kotynska@uj.edu.pl

Języki literatury polemicznej okresu unii brzeskiej (1596) z punktu widzenia tłumacza i popularyzatora

Na materiale tekstów polemicznych, powstałych wokół unii brzeskiej (1596), pokazana zostanie wielojęzyczność literatury Rzeczypospolitej XVII wieku. Skupię się na stylistycznym i perswazyjnym znaczeniu użycia poszczególnych języków (polski, ruski w różnych odmianach, cerkiewnosłowiański, łacina, greka).

Z punktu widzenia tłumaczki i popularyzatorki proponuję warianty postępowania z wielojęzycznymi tekstami tej epoki przy przygotowaniu współczesnych edycji popularnonaukowych, wskażę zalety i potencjalne wady możliwych rozwiązań.

dr Paweł Kowalski

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
pawel.kowalski@ispan.edu.pl

Problematyka słowotwórcza w dorobku Profesora Janusza Siatkowskiego – wybrane zagadnienia

Referat poświęcony będzie funkcjom aparatu pojęciowo-terminologicznego z zakresu słowotwórstwa w pracach profesora Janusza Siatkowskiego. Szczególną uwagę zwrócę na propozycję wprowadzenia pojęcia subkategorii słowotwórczej w klasyfikacji struktur słowotwórczych w ramach badań porównawczych, a także na wykorzystanie słowotwórstwa jako narzędzia opisu wybranych pól leksykalnych i interpretacji zróżnicowania dialektalnego w językach słowiańskich.

prof. dr hab. Alla Kozhinowa

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków
kozhinster@gmail.com

Prawdziwe i fałszywe zapożyczenia w dialektach słowiańskich

Przy analizie zapożyczeń w dialektach konieczne jest udowodnienie samego faktu obcego pochodzenia danego wyrazu. Kontynuanty śr.-w.-niem. *smēr* ‘tłuszcz’ w sposób naturalny weszły do języków słowiańskich i ich dialektów. Nie budzi wątpliwości zapożyczony charakter polskiego literackiego *smarować*, dialektalnego *szmarować*, głuź. *šmarać*, ukr. *шмаровоз* i in. Jednak fonetycznie podobne do nich ukr. dialektalne *шмарувати* ‘iść’, słowac. literackie i dialektalne *šmarit* ‘chodzić; rzucać’, pol. dial. *smarnąć* ‘uderzyć’, ros. dialektalne *шмарить* ‘mocno uderzyć’, *отшмарить* ‘wyprzedzić’ itd. powstały nie w wyniku zapożyczenia, lecz jako rezultat wewnętrznego rozwoju semantycznego związanego z realizacją ekspresywnej funkcji języka.

prof. dr hab. Helena Krasowska

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
helena.krasowska@ispan.edu.pl

Kontakty językowe i kulturowe na pograniczu polsko-mołdawskim w perspektywie socjolingwistycznej

Artykuł podejmuje problem kontaktów językowych i kulturowych na pograniczu polsko-mołdawskim ze szczególnym uwzględnieniem społeczności polskiej zamieszkującej Naddniestrze. Analizie poddano historyczne uwarunkowania obecności Polaków w regionie, współczesną sytuację językową oraz funkcjonowanie polszczyzny w środowisku wielojęzycznym.

Badania prowadzone w perspektywie socjolingwistycznej pozwalają ukazać mechanizmy zachowania i transformacji tożsamości językowej

w warunkach intensywnych kontaktów międzykulturowych. Szczególną uwagę zwrócono na rolę organizacji polskich, edukacji językowej oraz inicjatyw kulturalnych w procesie podtrzymywania języka polskiego.

Analiza wskazuje, że mimo silnych procesów asymilacyjnych i dominacji innych języków w przestrzeni publicznej, polszczyzna wciąż pełni ważną funkcję symboliczną i tożsamościową wśród lokalnej społeczności polskiego pochodzenia.

dr Grzegorz Kuprianowicz

Podlaski Instytut Naukowy, Bielsk Podlaski

kuprian@interia.pl

*Problematyka ukraińskiego dziedzictwa
kulturowo-językowego Podlasia w działalności
Podlaskiego Instytutu Naukowego*

Podlaski Instytut Naukowy jest stowarzyszeniem – organizacją pozarządową o charakterze naukowym, a także edukacyjnym, kulturalnym i oświatowym, pełniącym funkcję zakładu naukowo-badawczego, edukacyjnego i oświatowego społeczności ukraińskiej Podlasia. Jego siedzibą jest miasto Bielsk Podlaski.

Cztery podstawowe sfery działalności Instytutu to: badania nad dziejami i kulturą społeczności ukraińskiej Podlasia, dokumentacja życia społeczności ukraińskiej Podlasia, popularyzacja wiedzy o Podlasiu, organizacja życia naukowego, społecznego i kulturalnego społeczności ukraińskiej. W każdej z nich kluczowym zakresem działań Instytutu jest właśnie problematyka ukraińskiego dziedzictwa kulturowo-językowego Podlasia.

асп. Павло Кузик

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

Національної академії наук України, Львів

Kuzyqr@gmail.com

Лексикографічна диджиталізація: електронний словник гуцульського говору

У доповіді буде розглянуто основні виклики та перспективи створення електронного словника гуцульського говору в умовах цифрової трансформації суспільства. Переваги електронного словника безперечні, а саме: максимальна фіксація наявних у говорі фонетичних варіантів слова, лексичних значень та їх відтінків; детальна паспортизація словоформ; подання мовних ілюстрацій різного обсягу – від речення до мінітексту; долучення аудіо-, відеозаписів, фотографій, а також накопичення значної за обсягом інформації; швидкість пошуку потрібного слова; доповнення наявних матеріалів новими джерелами; внесення коректив, помічених недоглядів, уточнень та ремарок та ін.

prof. dr hab. Tadeusz Lewaszkiewicz

Instytut Filologii Polskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

lewtad@interia.pl

Krytyka poglądu Jana Baudouina de Courtenay o kaszubszczyźnie jako plus polonais que le polonais mème

Od końca XIX w. wielu slawistów niemieckich, rosyjskich oraz slawistów reprezentujących inne narody słowiańskie uważało dialekt kaszubski za odrębny język słowiański. Polscy językoznawcy traktowali ten pogląd jako antypolski, reprezentowany głównie przez naukowców reprezentujących zaborców Polski – Prusy (Niemcy) i Rosję. Chociaż dialekt kaszubski

ниевътапливие не жет дйалектем жъзыка полскйого (дйалект шльскй заш жет без вьтаплиеня дйалектем жъзыка полскйого), то полскй жъзыкознавцы з побудек нацйоналйстйчно-патрйотйчных упйералй сйя, же дйалект касзубскй жет дйалектем жъзыка полскйого. Поволывалй сйя онй на слыenne й жедночсеенне науково спекулатывне ствйрженне Бодуоуина, же касзубсзчызна жет бардзей полска нйш сам жъзык полскй.

Хочаыа жъзыкознавцы полскй вызнавалй бледнъа йдеологыю жъзыковуъ, маюа дузы доробек в барданйах над касзубсзчызнъа й тен факт жет найваажнейсзй.

Prof. Tamara Lönngren

UiT The Arctic University of Norway

tamara.lonngren@uit.no

Українське слово в переселенських говірках і в словнику

У доповіді представлено результат фрагменту дослідження передумов і закономірностей формування лексичної системи переселенських говірок, розвитку семантичної структури діалектного слова та його подачі у словнику.

23

асп. Віта Османова

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

Національної академії наук України, Львів

sergiivnavita@gmail.com

Лексикографічне опрацювання іменника в наддністрянському говорі

У статті обгрунтовано теоретичні засади укладання спеціалізованого словника іменників наддністрянського говору. На базі експедиційних записів живого мовлення (Львівська і Тернопільська обл.) та принципу „слово в тексті” розроблено п'ятикомпонентну модель словникової

статті: зони заголовного слова, граматична, семантична, ілюстративна та фразеологічна. Доведено доцільність такого лексикографування для фіксації фонетичних варіантів, специфічних значень і граматичних форм у їхньому природному контексті. Запропонована методика сприятиме детальному опису субстантивної лексики діалекту та документуванню мовної пам'яті Галичини.

dr hab. Błażej Osowski

Ústav etnologie a středoevropských a balkánských studií

Filozofická fakulta

Univerzita Karlova, Praha

blazej.osowski@ff.cuni.cz

Czeskie i polskie formacje z sufiksoidem -mat

Sufiksoid *-mat* pochodzi od *automat* i pojawia się w głównie formacjach oznaczających urządzenia zmechanizowane oferujące różnego rodzaju usługi. Jest to środek słowotwórczy bardzo produktywny we współczesnym języku polskim (np. *biletomat*, *jajkomat*, *książkomat*) i czeskim (np. *balíkomat*, *bramboromat*, *lahvomat*).

Celem referatu jest porównanie produktywności sufiksoidu *-mat* w dwóch blisko spokrewnionych językach, jakimi są czeszczyzna i polszczyzna, z uwzględnieniem charakterystyki pierwszego elementu formacji, ich przynależności semantycznej oraz pozycji w systemie słowotwórczo-leksykalnym. Materiał poddany analizie pochodzi z baz rejestrujących nowe słownictwo w obu językach.

dr hab. Bogumił Ostrowski, prof. IJP PAN / UKEN

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków

Instytut Neofilologii, Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej, Kraków

bogumil.ostrowski@ijppan.pl

*Spuścizna naukowa Janusza Siatkowskiego
w dydaktyce uniwersyteckiej (na podstawie zajęć
ze studentami kierunków filologicznych)*

W referacie zostanie poruszona kwestia wykorzystania znakomitego i wciąż aktualnego dorobku naukowego prof. Janusza Siatkowskiego (czasem we współautorstwie) na moich zajęciach/wykładach dla studentów kierunków filologicznych (filologia rosyjska, filologia ukraińska, filologia hiszpańska i włoska), m.in. z geolingwistyki, etymologii, gramatyki historycznej i porównawczej języków słowiańskich czy wreszcie kultury języka polskiego (kontakty polsko-innosłowiańskie).

dr Dorota Paśko-Konecniak

Katedra Języków Słowiańskich i Balkanistyki

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

dorpas@umk.pl

25

*O wykładnikach następności w rosyjskiej gwarze
staroobrzędowców mieszkających w Polsce
(na marginesie badań nad kategorią temporalności)*

Celem wystąpienia jest prezentacja i określenie wykładników następności w rosyjskiej gwarze staroobrzędowców mieszkających w Polsce. Badana gwara staroobrzędowców określana jest jako najbardziej zbliżona do grupy zachodniej środkowowielkoruskich gwar akających, tzw. grupy pskowskiej. Podstawę materiałową stanowią przetranskrybowane teksty zamieszczone w tomie *Rosyjska gwara staroobrzędowców w północno-wschodniej Polsce. Wybór*

tekstów (Głuszkowski, Grzybowski 2016) i teksty gwarowe (40 zeszytów A5) przetranskrybowane przez Irydę Grek-Pabisową i Irenę Maryniakową.

W badaniach nad kategorią temporalności w gwarze staroobrzedowców rozpatrywane są następujące kombinacje: równoczesność w terażniejszości, równoczesność w przeszłości, równoczesność w przyszłości, uprzedniość w przeszłości, uprzedniość w przyszłości, następczość w przeszłości, następczość w przyszłości. Następczość traktowana jest jako relacja czasowa między zdarzeniami, w której jedno zdarzenie nastąpiło po innym zdarzeniu (następczość w przeszłości) lub obydwa zdarzenia nastąpią w przyszłości, przy czym jedno z nich jest następcze w stosunku do poprzedniego (następczość w przyszłości).

W badanej gwarze następczość w przeszłości może być wyrażana m.in. formą imiesłowu przysłówkowego uprzedniego, formami czasu przeszłego, zdaniem warunkowym. Z kolei następczość w przyszłości wyrażana jest zazwyczaj formami czasu przyszłego.

prof. dr hab. Dorota Krystyna Rembiszewska

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
dorota.rembiszewska@ispan.edu.pl

Metody terenowych badań dialektologicznych w sytuacji zaniku gwar

Celem wystąpienia jest przedstawienie sposobów prowadzenia badań terenowych współcześnie, w Polsce, na etapie zaniku gwar.

Rozważania będą dotyczyć dwóch obszarów, dość odległych od siebie – okolic Krosna na Podkarpaciu (południowo-wschodnia Polska) i południowej Warmii (północ Polski).

Sytuacja językowa na tych terenach różni się od siebie – na Warmii gwary całkowicie zatraciły swą funkcję komunikacyjną; na Podkarpaciu lokalna odmiana polszczyzny jest jeszcze w użyciu wśród przedstawicieli najstarszego pokolenia, choć nie ma już funkcji prymarnej.

Obecnie prowadzenie badań terenowych przez dialektologa wymaga używania nieco innych metod niż kilkadziesiąt lat temu. Kwestionariusz

тематичний з питаннями м.ін. dotyczącymi budownictwa drewnianego, prac polowych, przygotowywania pokarmów stanowi mało przydatną pomoc w eksploracji. Należy przygotować zbiór pytań uwzględniający przede wszystkim specyfikę terenu, stan zachowania gwary i możliwości pytania o dawne realia, które może pamiętać informator. Ponadto warto uwzględnić elementy dynamiki języka lokalnego.

Istotne jest również skorzystanie z różnych środków technicznych do udokumentowania tekstów ciągłych i krajobrazów wiejskich.

канд. філол. наук Ірина Романина

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича

Національної академії наук України, Львів

iraromanyna@gmail.com

Полонізми в сучасному говірковому мовленні галичан

Польська мова – одна із слов'янських мов, взаємодія з якою чи не найістотніша. У доповіді розглянуто запозичену з польської мови лексику, що уживана у говірках Галичини. Визначено її семантику і функціонування, особливості адаптації до діалектного мовлення. Зокрема, виокремлено тематичні групи лексичних полонізмів, наприклад, назви осіб, абстрактних понять, назви предметів матеріального світу, лексеми на означення процесів. Зазначено, що запозичення з польської мови зумовлене низкою чинників, серед яких найважливішими є історичні, соціально-економічні, культурні тощо. Зафіксовані як власне полонізми, так і лексеми, що потрапили в говірки Галичини за посередництвом польської мови з інших західноєвропейських мов.

prof. dr hab. Alena Rudenka

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
alena.rudenka@ispan.edu.pl

Hybrydowe teksty polsko-ruskie z XVI–XVIII w. pisane łacinką

Celem referatu jest przedstawienie wstępnych wyników badań hybrydowych tekstów polsko-ruskich pisanych alfabetem łacińskim na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI–XVIII wieku oraz określenie proporcji języka polskiego i „prostej mowy” w ich obrębie na podstawie cech charakterystycznych. Pozwoli to na potwierdzenie hipotezy o gradacji hybrydowych tekstów polsko-ruskich z XVI–XVIII wieku pisanych alfabetem łacińskim. Gradacja ta przedstawia się następująco: język polski – polszczyzna kresowa z różnym stopniem cech ruskich – język ruski z różnym stopniem cech polskich – język ruski („prosta mowa”) pisany alfabetem łacińskim.

dr hab. Mikołaj Rychło, prof. UG

Instytut Anglistyki i Amerykanistyki
Uniwersytet Gdański, Gdańsk

mikolaj.rychlo@ug.edu.pl

28

Dawne zapożyczenia germańskie w prasłowiańszczyźnie czy wyrazy rodzime odziedziczone z języka praindoeuropejskiego?

Referat koncentruje się na leksemach, dla których można zaproponować przynajmniej dwie etymologie: jedną, interpretującą je jako dawne zapożyczenia germańskie oraz konkurencyjną, zgodnie z którą dany wyraz można uznać za rodzimy, odziedziczony bezpośrednio z języka praindoeuropejskiego. Głównym celem analizy jest ponowna weryfikacja kryteriów, które decydują o zaklasyfikowaniu danej jednostki do jednej z powyższych grup.

Autor podejmuje próbę rozstrzygnięcia, na ile podobieństwa formalne między słownictwem słowiańskim a germańskim są wynikiem wczesnych kontaktów językowych, a na ile stanowią efekt wspólnego dziedzictwa indoeuropejskiego. Wśród analizowanych słów znajdują się: *brzeg, cudzy, gęś, głaz, gotów, gród, lek, lud, mleko, most, strzala*.

prof. dr hab. Jerzy Sierociuk

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

jerzy.sierociuk@amu.edu.pl

W sprawie (i możliwości) konfrontatywnych badań leksyki gwarowej

Współczesne badania konfrontatywne – zwłaszcza dotyczące materiału z różnych obszarów etnicznych – opierają się głównie na porównywaniu atlasów gwarowych lub też dostępnych słowników. Najczęściej jednak w obu wypadkach możliwości porównania są ograniczone doborem czy to tematyki kartograficznej, czy też haseł słownikowych. Doskonałym przykładem jest tu opracowanie Jerzego Reichana i Kazimierz Woźniaka *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne* (2004), gdzie bardzo wyraźnie widać, że tematyka map jednych atlasów nie ma kontynuacji na mapach atlasu sąsiedniego. Podobną sytuację obserwujemy przy zestawianiu opracowań gwar różnych języków (słowiańskich).

W referacie – nawiązując do wcześniejszych publikacji – przedstawiona będzie propozycja opracowania słowników różnojęzycznych gwar w oparciu o identycznie zebrany materiał. Zatem chodzi o dwa (co najmniej) słowniki zawierające leksykę tego samego pola tematycznego.

канд. філол. наук Галина Сікора

Інститут української мови Національної академії наук України, Київ
sikoragalyna@ukr.net

Польські запозичення в лексиці мови Львова

Українсько-польські мовні зв'язки мають глибоке українське коріння та зумовили збагачення обох мов у літературному та діалектному сегментах. Польська мова вплинула на формування мовлення львів'ян на всіх мовних рівнях. Особливо продуктивним цей вплив був на його лексичний склад. У дослідженні пропонуємо аналіз полонізмів, які функціонують у мовному просторі Львова.

prof. dr hab. Kazimierz Sikora

Katedra Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

k.sikora@uj.edu.pl

Pragmatyka w gwarowym słowniku frazowym

Gwarowy słownik frazowy, jego koncepcja i dotychczasowe realizacje, są spełnieniem wciąż aktualnego postulatu leksykografii gwarowej, by w słowniku gwary były jak najpełniej reprezentowane pokłady żywej mowy. Takie cechy nosi nowatorski, amatorski *Słownik gwarowy wsi Rogi na Podkarpaciu* (2025), autorstwa Teresy Drozd.

Przedmiotem referatu będzie przedstawienie tych obszarów językowej aktywności mieszkańców wsi, które przechowują żywe świadectwo gwary, a poza tym mogą być wsparciem lokalnych działań na rzecz rewitalizacji wiejskiej mowy w jej naturalnym środowisku.

канд. філол. наук, ст. наук. сп. Оксана Сімович
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
Національної академії наук України, Львів
kseniasimovych@gmail.com

Запозичена лексика в усній історії Болехова як свідчення культурно-національних контактів

У повідомленні розглянуто запозичення в мовленні мешканців Болехова як відображення мультикультурної історії міста. Болехів тривалий час був простором співжиття різних етнічних спільнот, що сприяло активним мовним контактам. На матеріалі текстів усної історії проаналізовано іншомовні лексичні елементи, зафіксовані в мовленні інформантів. Особливу увагу зосереджено на запозиченнях з їдишу та гебрайської, а також польських і російських впливах. Проаналізовано функціонування цих одиниць у мовленні інформантів, їхню семантику, сферу вживання та роль у відтворенні локальної мовної картини світу. Показано, що ці лексеми не лише виконують номінативну функцію, а й виступають маркерами культурної пам'яті та міжетнічних контактів у локальному мовному середовищі

prof. dr hab. Elżbieta Smułkowa
Uniwersytet Warszawski, Warszawa
esmu@al.uw.edu.pl

Sposób prezentacji mieszanego słownictwa Brasławszczyzny na Białorusi zbieranego ponad 30 lat po zmianie granic państwowych między Polską, Litwą i Białorusią

Do zabrania głosu zachęca mnie nie tylko pamięć szanowanego Kolegi Profesora Janusza Siatkowskiego, ale też punkt 2. zapowiedzianego programu konferencji jemu poświęconej „Zmiany w sposobach opracowywania

słowników gwarowych regionalnych”. Ponadto, jeszcze w latach 2009 i 2011 we współpracy z młodymi badaczkami z Białorusi i Polski opublikowałyśmy dwutomowe dzieło *Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność. T. I. Historia regionu. Charakterystyka socjolingwistyczna. Świadectwo mieszkańców*. Pod ostatnim sformułowaniem kryją się liczne teksty gwarowe zapisane na 329 stronach, głównie z zakresu historii mówionej i osobistych doznań opowiadających. Zapisane w pisowni zbliżonej do wymowy, w małych fragmentach transkrybowane. T. II. Słownictwo.

Nawiązanie do zastosowanych zasad prezentacji słownictwa gwarowego i nieco szerzej mowy pogranicza kulturowo-językowego będzie przedmiotem mojej aktualnej wypowiedzi, ponieważ nie uwydatniłyśmy zastosowanego nowatorstwa w tytule publikacji, a był to pierwszy inny od dotychczasowych słownik gwarowy w Polsce. Zwrócili na to niewątpliwą uwagę zainteresowani recenzenci: Leszek Bednarczuk, Halina Karaś (rec. wydawnicze), Anna Zielińska, Michał Głuszkowski, Hienadź Cychun, Swietłana Tolstaja.

dr hab. Katarzyna Sobolewska, prof. IJP PAN

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
katarzyna.sobolewska@ijppan.pl

dr Agnieszka Wępa-Siudek

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
agnieszka.wepa@ijppan.pl

Janusz Siatkowski, badacz gwar Warmii i Mazur

W referacie przedstawimy Profesora Janusza Siatkowskiego, badacza gwar Warmii i Mazur, w jego różnych rolach – jako studenta biorącego udział w badaniach terenowych, potem magistranta, który przygotował pracę z dialektu tego terenu, następnie współpracownika zespołu *Słownika gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, a w końcu recenzenta kolejnych wydawanych tomów. Oprzemy się na niepublikowanych dotąd materiałach: wywiadzie udzielonym i nagrany w 2017 r. oraz wewnętrznych dokumentach i archiwach pracowni.

dr hab. Jan Sokołowski, prof. UW

Instytut Filologii Słowiańskiej

Uniwersytet Wrocławski

Zagadnienia słowotwórstwa słowiańskiego w pracach Profesora Janusza Siatkowskiego

W bogatej spuściźnie prof. Janusza Siatkowskiego ważne miejsce zajmują zagadnienia słowotwórstwa języków słowiańskich. W swoich pracach uczony wypowiadał się na temat słowotwórstwa synchronicznego i diachronicznego, szczegółowego i porównawczego. W jego bogatym dorobku są m.in. prace poświęcone problematyce opisu słowotwórczego języka bułgarskiego i bułgarsko-polskiej konfrontacji słowotwórczej oraz prace o charakterze teoretyczno-metodologicznym, których zadaniem jest przedstawienie modelu konfrontatywnego opisu słowotwórstwa języków blisko spokrewnionych. W każdym z tych segmentów prof. J. Siatkowski uzyskał wyniki, które mają trwałą wartość dla słowotwórstwa słowiańskiego.

mgr Paulina Stawarz

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita, Prešov

paulina.stawarz@unipo.sk

33

Teoria motywacji leksykalnej na lekcji języka polskiego jako obcego dla Słowaków na przykładzie słownictwa z dziedziny mody

Referat przedstawia część badań w zakresie neologizmów na lekcji języka polskiego jako obcego, z wykorzystaniem teorii motywacji leksykalnej. Przegląd podręczników w zakresie używania nowych słów, w wybranych polach semantycznych, skłania do rozważań nad aktualnością materiału, z którym pracuje się na zajęciach.

Odpowiednio dobrane metody badawcze pozwalają na analizę słownictwa oraz wykorzystanie usystematyzowanej, dzięki językoznawstwu, wiedzy podczas lekcji języka polskiego jako obcego.

Wprowadzanie nowego, występującego np. na stronach internetowych lub w sklepach stacjonarnych zasobu słownictwa, nie tylko sprzyja procesowi nauki przez odwołanie do aktualnego stanu, ale także odpowiada na potrzeby uczących się.

Jedną ze skutecznych metod pracy ze słownictwem jest teoria motywacji leksykalnej, dynamicznie rozwijana przez słowackich badaczy. Okazuje się ona skuteczną metodą analizy nie tylko w pracy językoznawcy, ale także nauczyciela języka polskiego jako obcego. W artykule zaprezentowane zostaną metody pracy oraz możliwości, jakie dają narzędzia językoznawcze w trakcie procesu uczenia się i nauczania języka, na przykładnie słownictwa związanego z modą.

mgr Victoria Steinfeld-Lidzbarski

Institut für Slavistik

Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Oldenburg

victoria.steinfeld-lidzbarski@uol.de

Dlaczego fajrant nie wszędzie brzmi tak samo? O niemiecko-polskich kontaktach gwarowych

Nawiązując do uwag prof. Janusza Siatkowskiego o potrzebie uwzględniania lokalizacji niemieckich zapożyczeń na obszarze polskojęzycznym, referat przedstawi możliwości wykorzystania geografii językowej w analizie różnorodności form germanizmów w polskich gwarach na przykładzie wybranych germanizmów.

Punktem wyjścia referatu jest projekt *Deutsche Lehnwörter in polnischen Dialekten als Spiegel des Sprachkontakts* (DFG, kierownictwo: prof. dr Gerd Hentschel, dr Peter Meyer), którego celem było zebranie germanizmów w dialektach języka polskiego w internetowym słowniku. Podstawą materiałową był *Słownik gwar polskich* i jego kartoteka.

канд. філол. наук, доц. Оксана Суховій

Навчально-науковий інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
o-o-s@ukr.net

Польсько-українська інтерференція у проповідях Варлаама Ясинського

Для ранньомодерного періоду характерне співіснування різних форм літературної мови як свідчення полікультурності тодішньої України. У казаннях другої половини 17 ст. митрополита Київського, Галицького та всієї Малої Росії Варлаама Ясинського органічно переплітаються і взаємодіють риси української, церковнослов'янської, польської та латинської мов. Свідченням вільного володіння польською є окремі сторінки і навіть ціла проповідь автора, написана польською мовою. Пропоноване дослідження має на меті з'ясувати питання польсько-української інтерференції, яку можна простежити на всіх мовних рівнях пам'ятки (лексичному, фонетичному, граматичному).

dr hab. Maria Trawińska, prof. IS PAN

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, Poznań
maria.trawinska@ispan.edu.pl

Od Gesta Romanorum linguae polonicae do Bartłomieja z Bydgoszczy

W bardzo bogatym dorobku naukowym prof. Janusza Siatkowskiego jest edycja *Gesta Romanorum linguae polonicae (1543) cum fontibus latinis et bohemicis*. Zawiera ona faksymile polskiego tłumaczenia tego zabytku wraz z łacińską transkrypcją. Całość poprzedza wstęp zawierający charakterystykę graficzno-fonetyczną tego dzieła.

Przygotowywana obecnie edycja rękopisów Bartłomieja z Bydgoszczy wpisuje się w nurt badań prowadzonych w Instytucie Slawistyki, które zostały zapoczątkowane przez Janusza Siatkowskiego.

W wystąpieniu skupię się na omówieniu Bartłomiejowego rękopisu *Vocabularius ex Calepino, Breuiloquo et Mamotrecto recollectus* z roku 1532 i proponowanych zasadach edycji.

prof. dr hab. Jadwiga Waniakowa

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków
jadwiga.waniakowa@ijppan.pl

*Wkład Prof. Janusza Siatkowskiego do historii
i etymologii słowiańskich gwarowych nazw roślin na
przykładzie wybranych nazw knieci błotnej, *Caltha
palustris* L.*

Na wstępie autorka krótko charakteryzuje spuściznę naukową prof. Janusza Siatkowskiego ze szczególnym uwzględnieniem prac poświęconych historii i etymologii gwarowego słownictwa słowiańskiego.

W dalszej części referatu przechodzi do jego współautorskich (z prof. Dorotą Rembiszewską) tekstów dotyczących słowiańskich nazw roślin.

Następnie skupia się na wybranych słowiańskich nazwach knieci błotnej, *Caltha palustris* L., mianowicie *lotocz*, *lotóć*, *lotać* i pokrewnych, analizując wnioski wypływające z ustaleń Autorów i uzupełniając je własnymi spostrzeżeniami w zakresie historii i etymologii tychże nazw.

канд. філол. наук, ст. наук. сп. Наталія Вербич

Інститут української мови Національної академії наук України, Київ
nataljaverbich@ukr.net

*Лексикографічний досвід М.А.Грицака в контексті
сучасного діалектного словникарства*

Українське діалектне словникарство має давню та ґрунтовну історію. Зацікавлення рідним словом зумовлювало потребу його фіксувати та витлумачувати. Поява перших невеличких лексиконів як додатків до

художніх творів і етнографічних і краєзнавчих студій у другій половині 19 ст. засвідчила початковий етап розвитку діалектної лексикографії. 20 ст. – час випрацювання теоретичних засад укладання діалектного словника. Науковці обговорювали питання типу і виду, структуру такого видання, способи відтворення діалектного матеріалу тощо. Маловідомим залишається доробок діалектолога-лексикографа М. А. Грицика, який одним із перших озвучив і намагався впроваджувати нові принципи укладання діалектного словника, які актуалізовано в сучасних лексикографічних працях.

dr hab. Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska, prof. UW

Instytut Języka Polskiego

Uniwersytet Warszawski

elzbieta.piotrowska@uw.edu.pl

*Różna intensywność zanikania cech gwarowych
na pograniczu polsko-białoruskim na przykładzie
analizy wybranych leksemów z Atlasu gwar
wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*

W referacie zostanie przeprowadzona analiza porównawcza wybranych leksemów z *Atlasu gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, do którego był zbierany materiał w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku z ich współczesnymi ekwiwalentami używanymi przez mieszkańców gminy Dąbrowa Białostocka.

Porównanie języka mieszkańców tych terenów opisanego przez autorów AGWB z ich mową dzisiejszą będzie zilustrowane 7 leksemami, którym autorzy AGWB poświęcili odrębne mapy, a dziś leksemy te są używane albo w taki sam sposób, jak przed pół wiekiem, albo inaczej.

Analiza zmian w ich użyciu wskaże główne tendencje rozwojowe gwar pogranicza z uwzględnieniem ich cech łatwo ulegających asymilacji i tych, które mają charakter trwały, uwarunkowany systemowo lub pragmatycznie.

prof. dr hab. Krzysztof Witczak

Katedra Filologii Klasycznej

Uniwersytet Łódzki, Łódź

krzysztof.witczak@uni.lodz.pl

Bałtyckie elementy w dawnej gwarze tykocińskiej

W 1893 roku Zygmunt Gloger opublikował *Słownik gwary ludowej w okręgu tykocińskim*, który zawiera sporą liczbę nietypowych bałtyzmów. Jurate Laučjute (1982) przy analizie niektórych wyrazów gwarowych (np. *strėbule* ‘strąkowiny, rośliny strączkowe’) wyraźnie zaznaczyła, że należy je uznać za zapożyczenia z nieznanego bałtyckiego substratu.

W wystąpieniu stawia się tezę, że większość bałtyzmów, zarejestrowanych w dawnej gwarze tykocińskiej, została przejęta z mowy Jaćwiegów. Za standardowy przykład może służyć apelatyw tykociński *lypa* ‘warga wystająca’, który pozostaje w oczywistej relacji do wyrazu jaćw. *libaj* ‘wargi’, poświadczonego w *Pogańskich gwarach z Narewu* (Zinkevičius 1992: 114). Odpowiedniki wschodniobałtyckie wykazują odmienny wokalizm rdzenny, por. lit. *lūpos* (pl.) ‘wargi’, łot. *lūpos* (pl.) ‘ts.’.

Nic zatem dziwnego, że na terenach polsko-litewskiego kontaktu językowego obserwujemy wyłącznie zapożyczenia z rdzennym wokalizmem *-u-*, np. pol. gw. *lupa* ‘warga’ (Białystok, Sejny), *lupy* ‘tłuste wargi’ (Augustów, Wilno). Odrębność fonetyczna tykocińskiej formy *lypa* pozwala zatem wnioskować o jej jaćwieskim pochodzeniu. Podczas wystąpienia autor omówi wybrane zapożyczenia bałtyckie funkcjonujące w dawnej gwarze tykocińskiej.

prof. Mgr. Marta Vojteková, PhD.

Filozofická fakulta

Prešovská univerzita, Prešov

marta.vojtekova@unipo.sk

Terminologia językoznawcza w Polsce i na Słowacji – stan i wyzwania

Referat koncentruje się na aktualnym stanie oraz głównych wyzwaniach w zakresie terminologii i terminografii lingwistycznej w języku polskim i słowackim, z odniesieniem do szerszego kontekstu slawistycznego.

Przedstawia przegląd działalności komisji terminologicznych oraz instytucji językoznawczych, wskazując jednocześnie na niski poziom systematycznej troski o terminologię w obu krajach. Analizuje rozwój terminografii lingwistycznej od drugiej połowy XX wieku i stwierdza, że wiele podstawowych opracowań nie odpowiada już aktualnemu stanowi wiedzy. Część komparatystyczna opiera się na teorii motywacji leksykalnej i przynosi analizę terminów w języku polskim i słowackim, identyfikując międzyjęzykowe symetrie oraz asymetrie. W zakończeniu sformułowano kluczowe wyzwania, do których należą m.in. systematyczna troska o terminologię, reaktywacja zlikwidowanych komisji terminologicznych, aktualizacja słowników, standaryzacja terminologii językoznawczej oraz jej dalsze badania.

39

Prof. Dr. Jan Patrick Zeller

Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, Oldenburg

jan.patrick.zeller@uni-oldenburg.de

O geografii językowej niemieckich zapożyczeń w gwarach polskich

Referat opiera się na powstającym elektronicznym słowniku niemieckich zapożyczeń w gwarach polskich. We współpracy z Instytutem Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Krakowie uwzględniono w słowniku materiał z *Słownika gwar polskich* oraz jego kartoteki.

W projekcie m.in. przypisano każdemu z dodanych około 160 000 poświadczeń współrzędne geograficzne, odpowiadające miastom powiatowym, co umożliwi automatyczną wizualizację kartograficzną geograficznego rozmieszczenia germanizmów.

Na podstawie wybranych przykładów w referacie przedstawimy, jak analiza uzyskanych map pozwala na identyfikację różnych wzorców geograficznego rozmieszczenia niemieckich zapożyczeń w gwarach polskich.

prof. dr hab. Anna Zielińska

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

anna.zielinska@ispan.edu.pl

Badania nad kontaktami słowiańsko-niemieckimi w dorobku Janusza Siatkowskiego

Dorobek Profesora Janusza Siatkowskiego w zakresie kontaktów słowiańsko-niemieckich stanowi istotny wkład w badania nad interferencją językową, zapożyczeniami oraz długotrwałymi relacjami między językami słowiańskimi a niemiecką – zarówno w jej odmianie standardowej, jak i dialektalnej. W referacie przedstawię ewolucję tych badań w dorobku naukowym Profesora, wskazując na zmiany problematyki, perspektyw metodologicznych oraz zakresu analizowanego materiału. Prace Janusza Siatkowskiego ujmują kontakty słowiańsko-niemieckie jako proces dynamiczny, historycznie uwarunkowany i wieloaspektowy, wymagający zastosowania narzędzi dialektologii, etymologii oraz socjolingwistyki. Stanowią one fundament dalszych badań nad relacjami językowymi między obszarem słowiańskim a niemieckim.

dr Barbara Żebrowska-Mazur

Katedra Historii Języka i Dialektologii

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

barbara.zebrowska@uj.edu.pl

Relacje rodzinne utrwalone w tekstach polskich i czeskich przysłów

Celem wystąpienia będzie ukazanie, w jaki sposób polskie i czeskie przysłowia konceptualizują więzi między członkami rodziny, zwłaszcza relacje między rodzicami a dziećmi, a także małżonkami oraz krewnymi powinowatymi. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na stereotypowe wyobrażenia ról rodzinnych, modele autorytetu, wzorce wychowawcze oraz wartości przypisywane rodzinie jako podstawowej wspólnotie społecznej. Materiał badawczy stanowią przysłowia wyekscerpowane z dwóch zbiorów: *Nowej księgi przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* pod redakcją Juliana Krzyżanowskiego oraz *Česká přísloví: soudobý stav konce 20. století* autorstwa Dany Bittnerovej i Franza Schindlera. Referat wpisuje się w nurt badań nad językowym obrazem świata oraz paremiologią kontrastywną.